

Perspectief voor de jeugd

Ontwikkelingsgerichte aanpak voor het onderwijs tijdens en na corona

Bijdrage vanuit de Corona expertgroep schoolpsychologen van het NIP

In deze bijdrage pleiten we voor een ontwikkelingsgerichte aanpak voor het onderwijs tijdens en na corona. Veerkracht en vertrouwen staan hierin centraal. We benadrukken de kracht van het onderwijs en geven suggesties voor het bevorderen van mentaal welzijn, leervorderingen en samenwerking binnen en buiten het onderwijs.

Veerkracht en vertrouwen

We zijn als normale mensen in een niet normale situatie beland. Dat geldt voor kinderen, jongeren en volwassenen. Dat betekent dat veel van de reacties op deze situatie normaal zijn en dat we kunnen uitgaan van **natuurlijk herstel en veerkracht** bij mensen. Tegelijk moeten we problemen goed signaleren en aanpakken¹².

In moeilijke en onzekere tijden hebben zowel kinderen als volwassenen het meest aan **steun door anderen in hun vertrouwde omgeving**. Mensen willen ook graag iets doen, in verbondenheid met anderen en met de hoop dat het iets oplevert³. We staan er samen voor om te bouwen aan de toekomst.

De term 'achterstand' is in de huidige situatie niet passend en niet helpend. Afgezet tegen de (toets)normen van 'normale' jaren zijn er groepen leerlingen die op meer of minder leeraspecten lager scoren. Het is echter geen normaal jaar, dus leerlingen hebben ook 'niet normaal' onderwijs gekregen. Voor een aantal (leerontwikkelingsgerichte) zaken is gewoon minder of te weinig tijd geweest. De generieke constatering dat er 'achterstanden' zijn op het gebied van kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming is niet terecht. Kinderen en jongeren hebben op alle drie de vlakken geleerd, maar wel op andere manieren dan 'normaal'. Praten in termen van achterstanden of 'blijven zitten' verhoogt het gevoel van falen, hopeloosheid en uitzichtloosheid. Het risico is dat leerlingen de motivatie verliezen om zich nog in te zetten voor school.

Dankzij alle inzet en creativiteit van leerlingen, leraren en ouders is er heel veel *toch* bereikt de afgelopen tijd. Daarom is het belangrijk om vanuit het onderwijs uit te stralen dat we **vertrouwen** hebben dat we hier met zijn allen uit komen, dat kinderen en jongeren een perspectief hebben op een vervolgopleiding of werk dat bij ze past. Laten we praten in termen van **ontwikkelkansen, ontwikkeltijd of een herstelprogramma**⁴. Dat verhoogt de verwachtingen van leerlingen, leraren en ouders en versterkt het gevoel van zelfredzaamheid en hoop. Dit sluit ook mooi aan bij de bekende basisbehoeften **relatie, autonomie en competentie**⁵.

¹ Multidisciplinaire richtlijn psychosociale hulp bij rampen en crises (2014), Impact, Diemen.

² Wil Koning & Odeth Bloemberg-van den Bekerom (2011). Crisismanagement door schoolpsychologen. In: *Interventies in het onderwijs: werken aan goede verhoudingen*. M. Taal & C. Poleij (red.). Pag. 151-175. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

³ Hobfoll, S.E. et al (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry*, 70, 283-315.

⁴ Wim van Boxtel. *Opinie*. Stop het gedram over achterstanden en geef leerlingen rustig de tijd. *Volkskrant, Opinie*, 2 februari 2021.

⁵ Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268

De kracht van onderwijs

Het is belangrijker dan ooit om leerlingen te monitoren op het gebied van mentaal welzijn en leervorderingen. Vervolgens kunnen we het leeraanbod aanpassen om sociale, emotionele en cognitieve doelen te bereiken. De aanpassingen in aanbod kunnen per school of regio verschillen. Hieronder doen wij een aantal suggesties.

Mentaal welzijn

Aandacht hebben voor leerlingen begint met aandacht hebben voor het team! Hoe is het gesteld met de (mentale) gezondheid van de collega's? Ook voor hen is het belangrijk tegemoet te komen aan de behoeften relatie, autonomie en competentie. Inventariseer als directie wat het team nodig heeft om elkaar te steunen, bij het les geven en in sociaal en emotioneel opzicht. Blijf met elkaar bouwen aan **een (veer)krachtig schoolteam**.

Geef leraren de gelegenheid om tijd vrij te maken voor **kind-ouder gesprekken**, om een goed beeld te krijgen van hoe het met de leerling gaat en waar hij/zij staat: cognitief, sociaal en emotioneel. Geef ook aandacht aan het gevoel van competentie (geloof in eigen kunnen) van leerlingen, dat is minstens zo belangrijk als de daadwerkelijke resultaten op cognitief gebied. In het voortgezet onderwijs is extra aandacht nodig voor **mentor-leerling-ouder** gesprekken. Spreek vooral ook waardering uit en geef complimenten voor hoe de leerlingen en hun ouders het hebben volgehouden.

Investeer extra in **groepsdynamiek, relaties tussen leraar en leerling en leerlingen onderling**. Maak in het basisonderwijs extra tijd vrij voor groepsspelletjes, buiten spelen en creatieve opdrachten. Zolang de scholen voor voortgezet onderwijs nog gesloten zijn, is het belangrijk om te blijven investeren in het contact met de leerlingen. Door samenwerkingsopdrachten gericht en voorgestructureerd in kleine groepen in te zetten, kunnen leerlingen met elkaar in contact blijven: digitaal, maar ook in de buitenlucht. Zoek hierin de samenwerking met sportclubs en welzijnsorganisaties. En bij alle opdrachten geldt: blijf feedback geven op proces en resultaat.

Verstevig het mentoraat in het voortgezet onderwijs en breid dit waar nodig uit, ook als de scholen weer opengaan. Duo-mentoraat of keuzementoraat kan worden overwogen. Bied concrete lessen aan over veerkracht, omgaan met tegenslagen en de gevoelens die je daarbij kunt hebben. Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs is het belangrijk dat ze goede informatie krijgen over wat een crisis met je doet en dat veel gevoelens (zoals angst, onzekerheid en somberheid) heel normaal zijn. Bied ruimte aan jongeren voor het vormen en versterken van onderlinge relaties en steun. Psychologen in het onderwijs hebben concreet materiaal hiervoor⁶.

Het open kunnen bespreken en **signaleren van zorgen** is belangrijk, bijvoorbeeld als het gaat om drugsgebruik, geweld thuis en depressie. In het verlengde van mentoraat hebben interne ondersteuningsteams een taak in signaleren, hulp bieden en gericht doorverwijzen naar professionele hulp.

⁶ Zie bijvoorbeeld het Coronadossier van het NIP, werkveld jeugd en onderwijs:
<https://www.psynip.nl/actueel/themas/thema/coronavirus/coronadossier-wat-betekent-dit-voor-jouw-werkveld/coronadossier-werkveld-jeugd-onderwijs/>

Leervorderingen

Straal met elkaar uit: we pakken samen de draad weer op en gaan verder bij waar onze leerlingen nu zijn. Breng in kaart waar leerlingen staan in hun leerontwikkeling. Doe dit met behulp van **leerstofgebonden toetsen**. Dat biedt aanknopingspunten voor waar we in het onderwijs weer in kunnen stappen. **Volg hierbij de leerlijn/het curriculum** – niet per se de gewone, leerjaar gebonden onderwijsplanning.

Leerlingen verschillen in hoe ze zich het afgelopen jaar hebben ontwikkeld, en voor welke leerstof ze extra instructie of leertijd nodig hebben. Dat vraagt om differentiatie in het onderwijsaanbod. Daar waar dit niet binnen de reguliere lessen kan worden gegeven, kan dit worden geboden in **reparatieweken, ontwikkelweken of ontwikkeluren per week**. Deze kunnen zich richten op verschillende aspecten: bijspijkeren, aandacht voor bewegen, aandacht voor concentratie, sociaal welzijn etc. Dit vraagt **aanpassingen in het onderwijs(rooster)**.

Belangrijk is om **hoge doelen**⁷ te blijven formuleren in relatie tot de leerlijnen van de cruciale vakken. Vanuit het zicht op de verschillende leerlijnen kunnen leraren(teams) een passend aanbod bepalen, waarbij specifieke methoden soms losgelaten worden. Leraren(teams) kunnen zich, waar nodig, gericht laten ondersteunen hierin.

In het basisonderwijs is het belangrijk om de **streefniveaus** aan het eind van het PO leidend te laten zijn – in ieder geval voor lezen, spellen en rekenen. Leerlingen hebben er geen baat bij als we hen belangrijke basisvaardigheden onthouden door te ruim te zijn in ‘kansrijk adviseren’. Gebruik deze herstelperiode om kinderen juist de kans te geven de doelen te bereiken. Ook is het belangrijk om aandacht te hebben voor leerlingen die in de periode van thuisonderwijs juist (veel) verder zijn gekomen. **Projectmatig en groepsdoorbrekend werken** biedt nu veel mogelijkheden.

De komende jaren kan worden overwogen om een ‘groep 9’ in te richten voor die leerlingen die aan het eind van groep 8 nog over onvoldoende basisvaardigheden beschikken om succesvol aan het voortgezet onderwijs te beginnen. Alternatief kan zijn om een extra brugjaar aan het begin van het voortgezet onderwijs in te richten.

In het voortgezet onderwijs kan worden overwogen om de leerlingen in principe allemaal (en gezamenlijk) door te laten gaan naar een volgende klas. Per jaargroep kan dan opnieuw gekeken worden naar het resterende curriculum. Een leerling uit de 2^e klas HAVO heeft bijvoorbeeld nog ruim drie jaar te gaan. Kijk hoe je het nog resterende curriculum over die jaren kan herschikken. Maak daartoe keuzes in het prioriteren van de leerstof en behoud koers en focus⁹. **Doe in principe geen concessies aan het eindniveau!** Dan komen de leerlingen in een latere fase alsnog in de problemen. Ze komen straks in vervolgopleidingen of in werksituaties waarin een bepaald startniveau, basiskennis of basisvaardigheden worden verwacht. Houd de doelen hetzelfde en spreek hoge verwachtingen uit naar de leerlingen.

⁷ Hattie, J. (2008). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge.

⁸ Mitchell, D. (2016). Wat écht werkt. 27 evidence based strategieën voor het onderwijs. Huizen: uitgeverij Pica.

⁹ [Onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/staat-van-het-onderwijs/trends-in-het-onderwijs-2020/vasthouden-basisniveau-onderwijskwaliteit](https://onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/staat-van-het-onderwijs/trends-in-het-onderwijs-2020/vasthouden-basisniveau-onderwijskwaliteit)

Samen bouwen aan de toekomst

Betrek **leerlingen en ouders** bij het nemen van beslissingen. Dit kan via de bestaande leerlingenraden, medezeggenschapsraden en ouderraden, maar ook middels groeps- of leerlinggesprekken. De rol van ouders als ervaringsdeskundigen is door corona uitgebreid en versterkt, waardoor ouders en leraren (nog) meer samen kunnen optrekken.

Werk vanuit een (veer)krachtig schoolteam dat de cognitieve, sociale en emotionele doelen bepaalt en vandaaruit samen verder werkt aan de **basis van goed onderwijs**. Schoolpsychologen en orthopedagogen kunnen ingezet worden op het gebied van het vorm geven aan een bij de leerlijnen passend onderwijsaanbod, het bevorderen van mentaal welzijn van leraren en leerlingen, het herstellen van de klas als groep, het verbinden van bestaand beleid met de huidige situatie en het verbinden van onderwijs en zorg¹⁰. **Zet extra hulp doelgericht in, passend bij de context van de school**. Externe hulp is pas krachtig als het bijdraagt aan de door de school zelf gestelde doelen.

Daarnaast is het belangrijk om de **bestaande ondersteuningsstructuren te gebruiken en te versterken**. Van hieruit kan gerichte ondersteuning worden ingezet. Maak gebruik van de expertise binnen schoolbesturen en samenwerkingsverbanden. **Sluit aan bij de regionale aanpak**. Versterk de bestaande samenwerkingsrelaties met bijvoorbeeld JGZ, lokale teams jeugdhulp of wijkteams. Maak de keuzes voor eventuele inzet vanuit deze instellingen vanuit deze structuur in en rond de school, en laat dit gecoördineerd en gericht verlopen, via intern begeleider, ondersteuningscoördinator of schoolpsycholoog.

Dit alles vraagt veel: van teams, van leerlingen en van ouders. Ondersteun elkaar hierbij zoveel mogelijk. Zo bieden we samen een nieuw **perspectief voor de jeugd!**

Utrecht, 15 februari 2021

Dr. Hanneke Visser – van Balen
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog
Hoofdopleider Postacademische opleiding Schoolpsycholoog, RINO amsterdam

Dr. Helen E. Bakker
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/specialist
Hoofdopleider Postacademische opleiding Schoolpsycholoog, RINO amsterdam/RCSW Nijmegen
UHD afd. Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht

¹⁰ <https://www.nasponline.org/resources-and-publications/resources-and-podcasts/covid-19-resource-center/crisis-and-mental-health-resources/providing-effective-social%E2%80%93emotional-and-behavioral-supports-after-covid-19-closures-universal-screening-and-tier-1-interventions>

Aan dit document hebben de volgende psychologen vanuit de Corona expertgroep schoolpsychologen (Nederlands Instituut van Psychologen, NIP) bijgedragen:

Drs. Odeth Bloemberg-van den Bekerom
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog
De Onderwijsspecialisten
Hoofdopleider postacademische opleiding Schoolpsycholoog, RCSW

Drs. Marijke Creemers
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog
OnsWijs

Drs. Ingrid Kroezen
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP
Ondersteuningscoördinator en schoolpsycholoog Tabor College d'Ampte en Onderwijs-ID

Drs. Sharon Kruisdijk - Hené
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog
Senior Projectmedewerker PI Research

Drs. Marjolein Meinen
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog, NVO Orthopedagoog-Generalist
Burgemeester de Wildeschool, Schagen

Drs. Mirella van Minderhout
NVO Orthopedagoog-Generalist, NVO onderwijskundige, cognitief gedragstherapeut (VGct)
Bureau Mind

Drs. Gezina Topper
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog
VSO Prof Fritz Redl school, Utrecht en Schoolpsychologie praktijk Amersfoort

Dr. Maaïke Zeguers
Kinder- en Jeugdpsycholoog NIP/schoolpsycholoog, NVO Orthopedagoog-Generalist
Onderwijsadviseur Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen